

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 12

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Київ 2003

УДК 159.9:316.6
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Гайченко В. А., д-р біол. наук, проф. — заступник головного редактора
Корінний М. М., канд. іст. наук, доц. — відповідальний редактор
Марусєва О. А. — відповідальний секретар

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., *Федоренко В. Г.*, д-р екон. наук, проф., *Титова Н. А.*, д-р екон. наук, проф., *Куценко В. І.*, д-р екон. наук, проф., *Осокіна В. В.*, канд. екон. наук, проф., *Онищенко В. П.*, д-р екон. наук, проф.

Психологічні науки

Максименко С. Д., д-р психол. наук, проф., акад. АПН, *Балл Г. А.*, д-р психол. наук, проф., *Ложкін Г. В.*, д-р психол. наук, проф., *Коломінський Н. Л.*, д-р психол. наук, проф., *Чуприков А. П.*, д-р мед. наук, проф., *Бурлачук Л. Ф.*, д-р психол. наук, проф., чл.-кор. АПН

Соціологічні науки

Судаков В. І., д-р соціол. наук, проф., *Ручка А. О.*, д-р філос. наук, проф., *Шкляр Л. Є.*, д-р політ. наук, проф., *Пилипенко В. Є.*, д-р соціол. наук, проф., *Танченко В. В.*, д-р філос. наук, проф.

Політичні науки

Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., *Бебик В. М.*, д-р політ. наук, проф., *Горбатенко В. П.*, д-р політ. наук, проф., *Храмов В. О.*, д-р політ. наук, проф., *Шуба О. В.*, д-р політ. наук, проф.

Юридичні науки

Мироненко Н. М., д-р юрид. наук, проф., *Марчук В. М.*, д-р юрид. наук, проф., *Скрипнюк О. В.*, д-р юрид. наук, проф., *Калужний Р. А.*, д-р юрид. наук, проф., *Бабкін В. Д.*, д-р юрид. наук, проф.

Менеджмент

Федулова Л. І., д-р екон. наук, проф., *Гаєвський Б. А.*, д-р філос. наук, проф., *Дахно І. І.*, д-р екон. наук, проф., *Дмитренко Г. А.*, д-р екон. наук, проф., *Воротіна Л. І.*, д-р екон. наук, проф.

Рекомендовано Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 03.07.03)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М43 Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К.: МАУП, 2001. — ISBN 966-608-120-2

Вип. 12: Психологічні проблеми сучасної молоді. — 2003. — 165 с. — Бібліогр. в кінці ст. ISBN 966-608-388-4

Розглядаються актуальні психологічні проблеми соціалізації та професійного становлення молоді. Висвітлюються психологічні проблеми девіантної поведінки молоді, а також проблеми культури і міжособистісних взаємин в юнацькому віці.

Для керівників, психологів, педагогів, студентів, а також усіх, кого цікавлять питання формування і розвитку молодого покоління.

Збірник "Наукові праці МАУП" зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, у якому висвітлюються результати новітніх наукових досліджень в галузях економіки, менеджменту, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

ББК 65.9(4УКР)29-2я43

ISBN 966-608-120-2
ISBN 966-608-388-4

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2003

ЗМІСТ

Розділ 1

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІ 5

О. В. Онуфрієва

Самопрезентація творчого потенціалу молоді 5

Д. Л. Соколовська

Толерантність і самооцінка
студентської молоді 8

С. А. Галушко

Актуальные психологические проблемы
молодых сотрудников силовых структур 12

О. Ю. Попова

Актуальні проблеми соціалізації дівчат 16

О. В. Блінова

Тривожність як прояв суперечностей
Я-концепції студентської молоді 19

Я. Ю. Колоколова

К вопросу об изучении мотивации спортивной
деятельности у молодежи 21

Р. В. Тарасюк

Психологія формування особистої кар'єри
як запорука успішного керівництва 23

О. М. Гріньова

Психологічні особливості вибору професії
студентів подвійних спеціальностей
з практичною психологією 25

С. І. Самаріна

Професійно-психологічна
підготовка вчителя музики 27

А. В. Краснощек

Особенности развития морального сознания
личности в юношеском возрасте 29

Т. В. Лалименко

Особенности развития самосознания
личности в юношеском возрасте 32

Н. В. Херсонцев

Формування громадянської позиції
старшокласників (психологічний аспект) 34

Ю. В. Чуманова, С. В. Яремчук

Психологічні особливості дослідження
"Я-образу" майбутніх педагогів 37

А. М. Горкавчук

Підвищення психологічної привабливості
особистості в очах роботодавця 40

И. Жинжа

Особенности мотивов социального поведения
студентов 43

К. С. Маркин

Влияние мотивации на результаты
деятельности студентов как проблема
современной молодежи и современного
образования 46

О. О. Калініна, Л. П. Добровольська

Фаховий відбір як початковий етап професійного
становлення майбутнього педагога 48

И. Ю. Кучерова, Н. А. Козина

Особенности личности студенток-психологов 51

О. В. Жабко

Довіра в сучасному суспільстві як один
з аспектів соціалізації молоді людини 54

О. И. Балдина

Психологические проблемы профессионального
становления молодежи 56

М. В. Баров

Дослідження сучасних проблем
студентської молоді 60

Н. В. Лихошвед

Деякі аспекти розвитку особистості
в юнацькому віці 62

В. М. Сахно

Підготовка майбутнього вчителя-класовода
як умова соціалізації особистості 63

Розділ 2

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ 65

Е. А. Лаврентьева

Психологическая помощь подросткам
с девиантным поведением 65

Е. С. Цыганкова

Проблеми формування психофізіологічних
состояний несовершеннолетних женщин
в пенитенциарной системе 72

В. І. Крижанівська Особливості профілактики адиктивної поведінки підлітків у роботі психологів-волонтерів	75	Д. М. Співак Вплив засобів масової інформації на особистісний розвиток підлітків	122
П. П. Секов Служби, сынок, как дед служил.....	77	А. В. Тарасов Вплив засобів масової інформації на формування свідомості в юнацькому віці	124
Р. І. Шигабетдінов Молодь у пенітенціарній системі	80	З. Ергашова Восприятие дружбы в ранней юности	126
В. М. Давиденко Основні психологічні фактори, що впливають на виникнення у молоді потягу до алкоголю	82	С. Толмачева Любовь как социально-психологический аспект человеческих взаимоотношений	129
Л. Н. Калинина Преступность несовершеннолетних как вид девиантного поведения	85	Е. М. Олиевская Роль социальных норм в поло-ролевом становлении личности	132
Т. Б. Величко Психологічні проблеми девіантної поведінки молоді	88	І. В. Середенко Психологічний вплив реклами на споживачів	135
Ю. А. Фесенко Особливості проявів неврозів у підлітків	90	О. В. Ливеринова Социально-психологические проблемы современной молодежи: молодежные движения и организации	137
О. А. Красноярская Потеря работы как одна из причин отклонений в поведении	94	О. В. Панасюк Роль сімейного спілкування в соціалізації особистості юнацького віку	141
В. М. Котеленець Асоціальна поведінка в ранній юності: причини, наслідки, профілактика	96	А. В. Рымаренко Направленность личности студентов и особенности социально-психологического климата студенческой группы	143
Г. Ю. Парходько Психологічні проблеми девіантної поведінки	100	О. С. Брайко Особенности восприятия фразеологизмов мужчинами и женщинами 17–18 лет	145
К. В. Чернокур Особенности корреляции аноргазмии и психорисунка	103	О. В. Егошина Роль межличностных отношений в студенческой группе	147
С. В. Шульга Шляхи профілактики тютюнопаління серед учнівської молоді	106	Ю. В. Хархели Особенности психологического противостояния вербальной манипуляции	150
О. Н. Воскобойник Психологические проблемы в девиантном поведении подростков	109	З. Й. Марценюк Динаміка уявлень студентської молоді про майбутню сім'ю	152
Розділ 3		М. Ю. Алексеева Любовь как синтез чувства, искусства и отношений	154
ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ ТА МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ		В. А. Марчук Щодо проблеми самотності в юнацькому віці	157
А. І. Павлюк Молодь і сучасна культура: психологічні проблеми	114	В. С. Калугер Щодо питання рефлексії соціокультурної динаміки студентської молоді	158
М. В. Мазур Міжособистісні стосунки в юнацькому віці: дружба, любов	117	О. В. Чура К вопросу о дружбе в юношеском возрасте	160
О. О. Халік Особливості профілактичної роботи в молодіжному середовищі	119	Л. В. Штачихина Психологические особенности формирования чувства дружбы в возрасте 16–17 лет	163

*Д. Л. СОКОЛОВСЬКА, студентка IV курсу
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ І САМООЦІНКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 12, с. 8–11

В історії людства нетерпимість завжди призводила до виникнення війн, релігійних переслідувань та ідеологічного протистояння. Як вирішувати за таких ситуацій конфлікт і знаходити спільну мову? Допомогти в цьому може взаємна толерантність. Нині це питання стає одним з найважливіших. Що ж таке толерантність?

Психологічний зміст поняття “толерантність”

Згідно з визначенням у Декларації принципів толерантності (підписана 16 листопада 1995 р. в Парижі 185 державами — членами ЮНЕСКО), толерантність — це “повага, прийняття та правильне розуміння багатоманіття культур нашого світу, наших форм самовираження та засобів вираження людської індивідуальності”.

Проте розуміння толерантності неоднозначно, воно залежить від історичного досвіду народів. Наприклад, в англійській мові відповідно до Оксфордського словника толерантність тлумачиться як “готовність і здатність без протесту сприймати особистість чи річ”, у французькій — “повага свободи іншого, його образу мислення, поведінки, політичних і релігійних поглядів”, в арабській — “прощення, поблажливість, м’якість, співчуття, терпимість, вибачливість... розположеність до інших”, у персидській — “терпимість, готовність до примирення”, в китайській бути толерантним означає “дозволяти, допускати, проявляти великодушність стосовно інших”.

В українській мові, як і в російській, існують два слова з подібним значенням — толерантність та терпимість. Зазвичай термін “толерантність” використовується у медицині та в гуманітарних науках і означає “відсутність чи послаблення реагування на який-небудь несприятливий фактор внаслідок зниження чуттєвості до його дії” та “повна чи часткова відсутність імунологічної реактивності організму”.

У Новітньому словнику іноземних слів та висловів [2] толерантність визначається як “терпи-

мість до чужої думки, вірувань, ідей та поведінки”, у Філософському енциклопедичному словнику [9] толерантність визначається як “терпимість до іншого роду поглядів” і є “ознакою впевненості в собі та усвідомлення надійності власних позицій, ознакою відкритої для всіх ідейної течії, що не боїться порівняння з іншою точкою зору та не уникає духовної конкуренції”. У філософському тлумаченні толерантності таке пояснення свідчить про активну позицію особистості в таких процесах:

- пізнання і прийняття свого “Я” (позицій, поглядів, світоглядів) та позиції іншого (гностичний рівень);
- визначення тактики поведінки та діалогу з іншими (конструктивний рівень);
- взаємодія з іншими при абсолютній автоматизації (бути з іншими та зберігати своє “Я”) (діяльнісний рівень);
- аналіз результатів взаємодії (аналітико-результативний рівень).

Таким чином, поняття толерантності хоч і отожднюється більшістю джерел з терпимістю, має дієвішу спрямованість. Толерантність — не пасивне, штучне підкорення думкам, поглядам та діям інших; не покірне терпимість, а активна моральна позиція та психологічна готовність до неї заради розуміння між різними людьми, соціальними групами, етносами, заради позитивної взаємодії людей різного культурного, релігійного або соціального середовища.

У науковій літературі толерантність розглядається насамперед як повага та визнання рівності, відмова від домінування та насильства, визнання багатоманітності людської культури, норм, вірувань та відмова від зведення цього різноманіття до одноманітності чи до переваги якоїсь однієї точки зору. Толерантність людини впливає на можливість та адекватність спілкування, можливість багатогранно сприймати нове. Вона передбачає готовність людини сприймати інших такими, яки-

ми вони є, та взаємодіяти з ними на основі згоди. Толерантність не повинна зводитися до індивідуальності, конформізму, ущемлення власних інтересів. Передусім це взаємність й активна позиція всіх зацікавлених сторін.

Визначення поняття толерантності студентською молоддю

З метою дослідження того, як студентська молодь розуміє поняття "толорантність", було опитано 50 студентів I–IV курсів різних факультетів. Відповіді респондентів розподілилися так:

- терпимість та поступливість, спокійне ставлення до різноманітних проявів інших людей – 35,29 %;
- сприйняття інших людей такими, якими вони є, без прагнення змінити їх, а також думки та точки зору, що не збігаються із власною – 25 %;
- повага, співпраця, культура спілкування – 14,11 %;
- співчуття, доброзичливість, лояльність, розуміння, вміння поставити себе на місце іншого – 9,41 %;
- здатність організму переносити несприятливі фактори впливу зовнішнього середовища – 1,17 %;
- не знаю – 5,88 %.

Отже, загалом студентська молодь неоднозначно і широко тлумачить поняття "толорантність".

А від чого залежить толорантність? Що впливає на її формування? Якщо людина більш позитивно ставиться сама до себе, чи стає вона толорантнішою, терпимішою до інших? Якщо в людини висока самооцінка, чи не є вона більш толорантною до інших? Може, що позитивніше людина здатна себе оцінювати, ставитися до самої себе, то вона толорантніша?

Розглянемо тепер, що таке самооцінка.

Самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, розуміння своїх можливостей, якостей та свого місця серед інших людей. Вона є частиною особистості і регулює поведінку. Від самооцінки залежать критичність та вимогливість людини до самої себе, її ставлення до успіхів і невдач, взаємовідносин з оточуючими. Самооцінка встановлюється за рахунок зовнішніх впливів: "Вона – гарна людина, а він – старанний учень" та на основі порівняння себе з іншими: "Я роблю щось не так вдало, як Антон, але краще, ніж Іра". Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності та подальший розвиток особистості.

Дуже важлива для людини адекватно висока самооцінка, оскільки занижена самооцінка не дає особистості розкрити свій потенціал, використати свої можливості, а завищена самооцінка спри-

чиняє недооцінювання інших людей, їх можливостей та результатів їхньої діяльності.

Стосовно поділу самооцінки на рівні серед учених немає одностайної думки. Дехто виділяє в самооцінці низький, середній та високий рівні; інші – занижений, адекватно низький, середній, адекватно високий, завищений.

Зв'язок толорантності та самооцінки

Існує гіпотеза щодо тісного зв'язку між рівнем толорантності людини та рівнем її самооцінки: що вища самооцінка людини, то вищий рівень її толорантності.

Дослідження проводилося на виборці з 40 студентів МАУП I – IV курсів таких спеціальностей, як практична психологія, соціологія та PR, менеджмент зовнішньо-економічної діяльності, комерційне і трудове право.

Учасникам дослідження було запропоновано оцінити за десятибальною шкалою такі власні якості, як терпимість, доброта, доброзичливість, співчуття (модифікований варіант методики самооцінки Дембо–Рубінштейна див. у дод. 1), та відповіді на запитання опитувальника щодо толорантності (див. дод. 2).

Згідно з кількістю параметрів самооцінки в основній гіпотезі були виділені:

- гіпотеза "а": що вища в людини самооцінка за параметром "терпимість", то вищий рівень її толорантності;
- гіпотеза "б": що вища в людини самооцінка за параметром "доброзичливість", то вищий рівень її толорантності;
- гіпотеза "с": що вища в людини самооцінка за параметром "співчуття", то вищий рівень її толорантності;
- гіпотеза "д": що вища в людини самооцінка за параметром "доброта", то вищий рівень її толорантності.

За методом рангової кореляції Спірмена було встановлено, що кореляційний зв'язок між рівнем толорантності та рівнем самооцінки за параметром "терпимість" становить 0,74 з $p=0,01$, що є підтвердженням нашої гіпотези "а". Тобто, справді, люди, які вважають себе більш терпимими, є й більш толорантними. Між параметрами "доброзичливість", "співчуття", "доброта" та рівнем толорантності зв'язку не виявлено.

Висновки

Отже, в нашому дослідженні підтвердилося припущення, що люди, які вважають себе терпимими, справді мають високий рівень толорантності. Відсутність зв'язку між толорантністю та доб-

розичливістю, співчуттям, добротою може бути викликана не тільки тим, що реально між цими ознаками немає зв'язку, а недостатньою об'єктивністю учасників дослідження в оцінюванні самих себе.

Необхідні подальші дослідження, щоб встановити рівень впливу на толерантність високої адек-

ватної самооцінки та завищеної неадекватної, а також виявити соціальні чинники, що вплинули на отримані результати дослідження, і дослідити, чи існує зв'язок між обраним фахом навчання, толерантністю та рівнем адекватності самооцінки.

Додаток 1

Оцените свои качества по десятибалльной шкале

Балл	Качество			
	Доброта	Сочувствие	Дружелюбие	Терпимость
1				
2				
...				
10				

Додаток 2

Перед Вами утверждения, противоположные друг другу. Оцените степень своего согласия с утверждениями по пятибалльной шкале: 5 — всегда, 4 — почти всегда, 3 — иногда, 2 — очень редко, 1 — никогда. В сумме на оба утверждения должно быть пять баллов, т. е. баллы в ответах могут распределяться следующим образом: 0 и 5, 1 и 4, 2 и 3, 2,5 и 2,5.

1. Я терпимо отношусь к недостаткам близких мне людей	1. Я нетерпим к недостаткам близких мне людей
2. Я не хочу, чтобы мои собеседники во всем соглашались со мной	2. Предпочитаю, чтобы мои собеседники придерживались моих взглядов
3. Меня не раздражает толпа	3. Меня раздражает толпа
4. Я спокойно воспринимаю, когда кто-то входит в мою комнату без стука	4. Я не выношу, когда кто-то входит в мою комнату без стука
5. Мне хочется общаться с людьми, непохожими на меня	5. Я не хочу общаться с людьми, непохожими на меня
6. Я одинаково положительно отношусь к представителям разных религий	6. Я хорошо отношусь к людям только своей религии
7. Я легко могу выслушать человека, не перебивая его	7. Я не могу выслушать человека, не перебивая его
8. Спокойно отношусь к тому, что кто-то пользуется моими вещами	8. Не выношу, когда кто-то пользуется моими вещами
9. Мнение другого человека вовсе не обязательно противоречит моему	9. Мнение другого человека чаще всего противоречит моему
10. Мне приятно ощущать присутствие людей возле меня	10. Меня выводит из себя присутствие других людей
11. Я одинаково хорошо отношусь к представителям всех национальностей	11. Мне неприятно общаться с представителями некоторых национальностей
12. Я воспринимаю окружающих меня людей такими, какими они есть	12. Я считаю, что многим людям, окружающим меня, необходимо измениться
13. Мнение, отличное от моего собственного, обогащает мой опыт	13. Мнение, отличное от моего собственного, не приносит мне ничего полезного
14. Я спокойно воспринимаю как слишком медлительных, так и слишком энергичных людей	14. Слишком медлительные и слишком энергичные люди бесят меня
15. Я не раздражаюсь, если мой собеседник с трудом понимает меня	15. Меня обычно выводит из себя несообразительный собеседник

16. Я терпеливо воспринимаю возражения		16. Я проявляю нетерпение, когда мне возражают	
17. Терпимо отношусь к коллегам с низким профессиональным уровнем		17. Терпеть не могу коллег с низким профессиональным уровнем	
18. Меня привлекает общение с оригинальными, нестандартными личностями		18. Оригинальные, нестандартные, яркие личности плохо действуют мне на нервы	
19. Я терпимо отношусь к разным типам людей		19. Есть тип людей (мужчин, женщин), который я не выношу	
20. Я прощаю людям обиды		20. Я не прощаю людям обиды	

Ключ: подсчитывается сумма баллов в первой из колонок, находится среднее арифметическое. При показателе ниже трех — низкий уровень толерантности; при равном трем и более — высокий; более четырех — очень высокий уровень толерантности.

Література

1. Немов Р. С. Психология: В 3 кн. — Кн. 1: Общие основы психологии. — М.: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 1999.

2. Новейший словарь иностранных слов и выражений. — М.: ООО "Издательство АСТ", Минск: Харвест, 2002.

3. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Учеб. пособие. — Самара: Издат. дом "Бахрах-М", 2000.

4. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. — СПб.: Питер, 1999.

5. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. — СПб.: Речь, 2000.

6. Словарь практического психолога / Сост. С. Ю. Головин. — Минск: Харвест, 1998.

7. Солдатова Г. У., Шайгерова Л. А., Шарова О. Д. Жить в мире с собой и другими: Тренинг толерантности для подростков. — М.: Генезис, 2000.

8. Урок толерантності / А. А. Погодина — Интернет.

9. Философский энциклопедический словарь. — М., 1997.